

KULTURMILJÖPLAN FÖR SÖDERKÖPINGS KOMMUN

DEL 1 PRINCIPER OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

2016-11-15 SAMRÅDSHANDLING

Samrådet pågår fram till 30 april 2017

Söderköpings
kommun

INNEHÅLL

Innehåll	2
Om kulturmiljöplanen	3
Inledning	4
Kulturmiljöer i planeringen	6
Förhållningssätt vid bygglovsprövning	8
Kommunalt ägda byggnader	10
Miljöbedömning	11
Lista över kulturplanens delar	14

Medverkande tjänstemän

Anna Sara Bergkvist

Veronica Nuija

Amanda Frost, Fredrikssons Arkitektkontor AB

Fotografier

Framsidan: Annica Björklund, Studio PIQTURA. 2013

Sidan 6: Mikael Lembke, 2014

Sidan 8: Thomas Petterson, 2008

Sidan 10: Thomas Petterson, 2007

Sidan 11: Söderköpings kommun, 2013

Om inte annat anges är fotografiet taget av Amanda Frost, Fredrikssons Arkitekter AB.

Samtliga kartor och illustrationer är producerade av Söderköpings kommun.

Söderköpings
kommun

OM KULTURMILJÖPLANEN

Denna kulturmiljöplan består av två delar. Den första delen innehåller principer och förhållningssätt för den kommunala fysiska planeringen och bygglovsbeslut. Del två består av inventering och bedömning av kommunens kulturmiljöer och är tänkt att användas som planeringsunderlag. I den andra delen finns i vissa fall specifika riktlinjer och förslag på hur kulturmiljövärden ska förvaltas och utvecklas. Detta är remisshandlingen för del 1, Principer och förhållningssätt. Beslut att samråda om förslaget fattades av kommunstyrelsen den 14 februari 2017. Efter samrådet kommer del 1 av kulturmiljöplanen skickas över till kommunfullmäktige för antagande.

Syftet med denna kulturmiljöplan är att skapa ett styrmedel för kulturmiljövärden i Söderköpings kommun. Som styrmedel ska dokumentet reglera hur kulturmiljövärden hanteras i detaljplanering, bygglovsprövning samt kommunens egna fastighetsägarskap. För att kulturmiljöplanen ska få större lagstöd och tyngd i PBL-tillämpningen bör det införlivas i den kommunala översiktsplanen.

Som stöd för bedömningen har kunskapsunderlaget utökats och uppdaterats. Detta gjordes i två steg där det första steget bestod i att katalogisera befintligt underlag och identifiera kunskapsluckor, och det andra bestod av översiktliga inventeringar i fält.

Remisshandlingen för del 2, Inventeringar och kunskapsunderlag finns under perioden också tillgänglig för synpunkter. Del 2 ska efter samråd antas av samhällsbyggnadsnämnden.

Samrådet pågår mellan 15 mars 2017 och 30 april 2017. Har du synpunkter är du välkommen att lämna dem skriftligen till samhällsbyggnadsförvaltningen antingen via e-post till samhallsbyggnadsnamnden@soderkoping.se eller via post till

Samhällsbyggnadsförvaltningen
614 80 Söderköping

Trevlig läsning!

INLEDNING

Söderköpings kommun har i miljöprogram för perioden 2014-2018 valt att särskilt fokusera på bland annat miljökvalitetsmålet *God bebyggd miljö*. Miljömålet innebär bland annat att det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas.

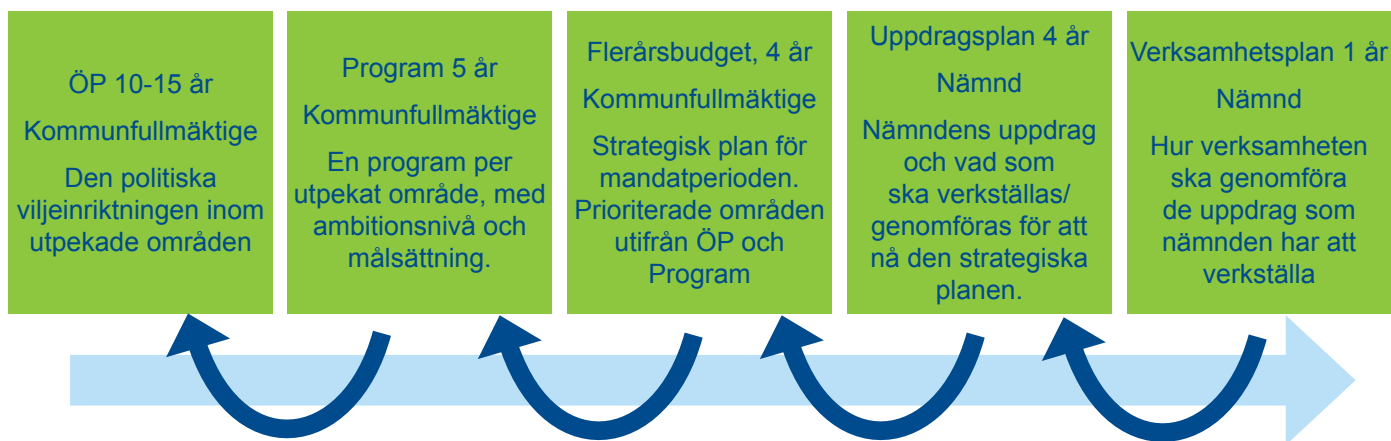
Kulturmiljöplanen aktualiserar en stor del av det kunskapsunderlag som sedan tidigare finns i kommunen. Kulturmiljöplanen behöver ses över, uppdateras och utvecklas regelbundet för att materialet ska vara aktuellt.

SYFTE

Syftet med denna kulturmiljöplan är att skapa ett styrmedel för kulturmiljövården i Söderköpings kommun. Som styrmedel ska dokumentet reglera hur kulturmiljövården hanteras i detaljplanering, bygglovsprövning samt kommunens egna fastighetsägarskap. För att kulturmiljöplanen ska få större lagstöd och tyngd i PBL-tillämpningen bör det införlivas i den kommunala översiktsplanen. För att skapa ett intresse för att vårda och värna om kulturmiljöer behöver aktörer förstå kulturmiljöernas intresse. Genom information och att skapa engagemang hos enskilda skyddar man kulturmiljöerna kanske bättre än genom olika bestämmelser. Det är därför också viktigt att kommunen aktivt arbetar med att förmedla kunskap om kulturarvet i kommunen.

BAKGRUND OCH BESLUT

Kommunfullmäktige antog 2009 ett kulturarvsprogram. Behovet av att inventera och skapa ett bra kunskapsunderlag om kommunens kulturmiljöer fastslogs i programmet. År 2012 ansökte kommunen om bidrag för att skapa ett aktuellt underlag om kommunens kulturmiljöer. Projektet inleddes år 2013 med katalogisering av befintligt underlag samt en förstudie av projektet. Under 2015 genomfördes inventeringar. Det var dels uppdatering av redan inventerade miljöer och nya inventeringar av ett antal miljöer som inte tidigare blivit uppmärksammade.

Styrmodell för Söderköpings kommun

Söderköpings kommunfullmäktige fattade i april 2015 beslut om en ny styrmodell. Modellen bygger på en tydlig hierarki mellan de olika styrdokumenterna i kommunen. Överst i denna hierarki finns kommunens översiktsplan tillsammans med övergripande inriktningsbeslut. Detta innebär att det hos kommunens folkvalda finns en önskan om att översiktsplanering ska vara strategisk och förankrad i så väl den kommunala organisationen som hos kommuninvånare.

GENERELLA PRINCIPER

- Kulturmiljöplanen ska vara ett underlag för översiktsplaneringen och inarbetas i översiktsplaneringens mål och strategier.
- Kulturmiljöplanen ska vid arbetet med nästa kommunomfattande översiktsplan få status som ett tillägg till översiktsplanen.
- Kommunen bör föra en dialog med fastighetsägare och personer med inflytande över de utpekade objekten för att medvetandegöra och skapa intresse för de kulturhistoriska värden som objekten besitter.
- I alla ärenden som styrs av Plan- och bygglagen inom riksintressanta och regionalt utpekade kulturmiljöer ska kommunen föra dialog med antikvarisk medverkande.

LÄS MER

<http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/15-god-bebyggd-miljo/Preciseringar-av-god-bebyggd-miljo/>

KULTURMILJÖER I PLANERINGEN

Det är kommunerna som genom plan- och bygglagen har det yttersta ansvaret för att den byggda miljöns kulturhistoriska värden bevaras. Utpekade områden och objekt med mycket höga kulturhistoriska värden bör särskilt värnas om i den kommunala planeringen.

Synen på hur kulturvärden bäst förvaltas och utvecklas förändras över tid. Idag anser många att det finns utrymme att utveckla bebyggelsen i områden med kulturmiljövärden, så länge de kulturhistoriska byggnaderna är framträdande och det är tydligt vad som är nytt och vad som är gammalt. I vissa fall har till och med ”landmärken” i form av hög bebyggelse tillåtits i kulturmiljöers direkta närhet. Detta ansåg man tidigare inte vara lämpligt.

Utanför planlagt område kan byggnader rivas utan rivningslov. I vissa fall krävs en rivningsanmälan men kommunens möjligheter att neka en rivning är begränsade. Genom att planlägga kulturmiljöerna minskar risken för att värdefulla byggnader rivs. Det är viktigt att bestämmelserna utformas på ett lämpligt sätt utifrån de aspekter de är tänkta att skydda. I de flesta fall kan antikvarisk kompetens krävas för att utforma bestämmelserna. I vissa fall, när det rör sig om mindre omfattning på bestämmelserna kan det räcka med att rådfråga bebyggelse-/byggnadsantikvarie.

Vid planläggning av ny bebyggelse i anslutning till befintlig ligger ofta fokus på reglering av den nya bebyggelsen. Det kan vara en fördel att ta tillfället i akt att även öka skyddet för befintliga miljöer.

Höga byggnader och landmärken behöver vara av hög arkitektonisk kvalitet eftersom de är så iögonfallande.

Iögonfallande byggnader kan också göra att kulturhistoriska byggnader hamnar i skymundan. I en kommun som Söderköping där kulturhistoria är en stor del av identiteten är det därför rimligt att låta kulturmiljöerna och inte nytillskotten stå i centrum. Ett visuellt avbrott mellan kulturhistorisk och ny bebyggelse kan behöva lämnas i de fall där bebyggelsens autenticitet är av särskild vikt.

GENERELLA PRINCIPER

- Kommunen ska upprätta områdesbestämmelser för de kulturmiljöer av lokalt, regionalt och nationellt värde som idag saknar skydd mot rivning och förvanskning. För områden där det finns ett hot mot kulturmiljön i form av exploateringsintressen bör upprättande av områdesbestämmelser som skyddar utpekad bebyggelse och dess närmiljö prioriteras.
- Vid upprättande av områdesbestämmelser i syfte att skydda bebyggelse från förvanskning och rivning bör en antikvarisk förundersökning genomföras.
- När en ny detaljplan upprättas för ett område med kulturmiljövärden ska detaljplanen säkerställa kulturmiljöns skydd från rivning och förvanskning.
- Ny planlagd bebyggelse i områden med kulturmiljövärden ska vara väl anpassad till miljön och får inte störa helhetsintrycket av miljön. Den nya bebyggelsen i förhållande till kulturmiljön ska analyseras och bedömas. I vissa fall bör en buffertzona lämnas till utpekade objekt och områden, så att ny bebyggelse inte påtagligt skadar de kulturhistoriska värdena.

LÄS MER

Plan- och Bygglagen SFS 2010:900 2 kap. 3 §

Plan- och Bygglagen SFS 2010:900 4 kap. 8§ och 42§

Boverket (2015). En föränderlig PBL – kulturvärden, buller och enklare planprocesser. Webbseminarium 2014-10-07. Tillgänglig:

<http://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/webbseminarier/aldre-webbseminarier/en-foranderlig-pbl--kulturvar-den-buller-och-enklare-planprocesser/>

FÖRHÅLLNINGSSÄTT VID BYGGLOVSPRÖVNING

All bebyggelse är inte planlagd. Utanför kommunens detaljplaner och områdesbestämmelser gäller plan och bygglagens 2 kap. 6 §. För att bevara kulturmiljön är det viktigt nya byggnader inte tar uppmärksamheten från den genom estetiska avvikelser eller avvikelser i byggnadstraditioner. Hantverk, utformning, placering och skala blir därför särskilt betydelsefulla. Landskapsbilden är också viktig och ny bebyggelse behöver placeras på ett traditionsenligt sätt. På landsbygden finns det dessutom ekonomiska fördelar med ett sammanhängande jordbrukslandskap.

Den som handlägger ett bygglov i en kulturmiljö behöver därför ha kunskap om kulturvärden och vilka krav som kan ställas i bygglovet. Kulturmiljöplanen kommer vara ett av de underlag som ger kunskap om de kulturmiljövärden som finns i Söderköping. Innan bygglov ges kan det innebära att man diskuterar vad som är lämpliga material och lämplig utformning för det hus som man vill förändra för att ändringarna inte ska förändra området karaktär.

Eftersom kulturmiljö/arkitektur inte är lika tydligt reglerat i PBL som tekniska krav krävs det ett ställningstagande från kommunens sida att det är samma prioritet på dessa krav som på andra krav. Det kan saknas lagstöd för att verkligen driva igenom, men att rådge och föra samtal om det är möjligt. Ofta sker tillbyggnad av äldre hus på ett sätt som varken är traditionellt korrekt eller estetiskt tilltalande. Här är problemet också att det är svårt att uttrycka kraven på ett sätt så att sökande förstår att det inte handlar om ”tycke och smak”.

Nya byggnader i kulturmiljöer ska inte stjäla uppmärksamhet från kulturmiljön. För att en miljö ska upplevas genuin behöver det finnas enhetlighet i byggnadsutformningen, god arkitektur och hantverksmässiga detaljer på byggnaderna.

För att landskapet ska upplevas estetiskt tilltalande behöver ny bebyggelse placeras på ett genomtänkt sätt. Öppna landskap ska inte bebyggas på mitten utan i kanterna, det finns ekonomiska fördelar av ett sammanhängande jordbrukslandskap. Enligt Miljöbalken ska stora opåverkade områden så långs som möjligt skyddas från åtgärder som påtagligt förändrar områdets karaktär.

GENERELLA PRINCIPER

- Söderköpings kommun ska värna om kulturmiljövärden. Vid prövning av bygglov ska kulturmiljövärden och arkitektur beaktas genom att tidigt föra dialog med byggherren om dessa frågor och rådge vid behov.
- Vid tillbyggnad av byggnader ska byggnadens karaktärsdrag och arkitektur särskilt beaktas. Tillbyggnader som ger byggnaden felaktiga proportioner ska undvikas. Materialval och val av fönstertyp ska samstämma med det befintliga huset.
- Vid nybyggnad i kulturmiljöer ska byggnadernas karaktärsdrag bevaras. Den nya bebyggelsen ska följa den befintliga i form färg och skala men bör återspegla nutidens arkitektur för att inte förvilla betraktaren.
- Landskapsbilden ska beaktas vid alla bygglov. Byggnadens placering på tomten kan vara avgörande för hur landskapsbilden upplevs. Mötet mellan landskap och byggnad kan ge bygganden extra kvaliteter.

LÄS MER

Plan- och Bygglagen SFS 2010:900 2 kap. 6§

Plan- och Bygglagen SFS 2010:900 8 kap. 9 §, 13§, 14§ och 17§

KOMMUNALT ÄGDA BYGGNADER

Söderköpings kommun äger flera kulturhistoriskt värdefulla byggnader, bland annat Rådhuset, Tingshuset och Bergaskolan. Som fastighetsägare har kommunen större möjligheter att styra hur byggnaderna förvaltas och utvecklas. Det innebär också att kommunen behöver föregå med gott exempel; det är inte försvarbart att kommunen ställer högre krav på enskilda förvaltare än vad som ställs på det egna byggnadsbeståndet.

När kommunen är fastighetsägare har den ett ännu större ansvar för förvaltningen av kulturmiljön. Det är viktigt att ge goda exempel på hur byggnaderna kan bevaras och utvecklas.

En del av miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* innebär att byggnader med kulturvärden ska bevaras, användas och utvecklas. Söderköpings kommun bör som en stor ägare och förvaltare av kulturhistoriska byggnader upprätta principer för hur dessa byggnader ska skötas.

Söderköpings kommun saknar idag bebyggelse- och byggnadsantikvarisk kompetens som kan göra bedömningar av byggnadens värden.

GENERELLA PRINCIPER

- Söderköpings kommun ska förvalta kulturmiljöerna på ett exemplariskt sätt.
- Vid ombyggnationer och renoveringar ska vid behov antikvarisk kompetens anlitas.

LÄS MER

<http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/15-god-bebyggd-miljo/Preciseringar-av-god-bebyggd-miljo/>

MILJÖBEDÖMNING

En översiktsplan har enligt plan- och bygglagen alltid en betydande miljöpåverkan och ska därför miljöbedömas. I detta kapitel beskrivs den påverkan som planen kommer att ge utifrån ett hållbarhetsperspektiv såväl som miljöbedömning.

KULTURMILJÖPLANENS SYFTE

Kulturmiljöplanens syfte är att vara ett styrmedel för förvaltning och utveckling av kommunens kulturmiljöer. Kulturmiljöplanen bidrar till att uppnå hållbar utveckling.

BETYDANDE MILJÖPÅVERKAN

Lokal påverkan

Att använda och vårda den befintliga bebyggelsen i stället för att bygga nytt ger mindre lokal påverkan, såväl ekologiskt som sociokulturellt. Bestämmelserna bidrar till att minska negativ lokal miljöpåverkan.

Miljökvalitetsnormer

Kulturmiljöplanen kommer inte att påverka några miljökvalitetsnormer.

Betydande positiv miljöpåverkan

Kulturmiljöplanen kommer att få en positiv miljöpåverkan både ur ett lokalt perspektiv som ur ett globalt. Att de kulturhistoriska byggnaderna fortsätts att användas är både resurseffektivt och vårdade byggnader ger bättre sociala och kulturella miljöer.

MILJÖKVALITETSMÅLEN

God bebyggd miljö

Kulturmiljöplanen kommer att ge en positiv effekt på miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* eftersom den syftar till att bevara bebyggelsens kulturvärden. I målet är det också specificerat att det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet som finns i form av värdefulla byggnader, bebyggelsemiljöer, platser och landskap både ska bevaras, utvecklas och användas. Planen som uppmärksammar utformning, uppförande och förvaltning hjälper på så vis till att uppfylla miljö kvalitetsmålet.

Ett rikt odlingslandskap

Kulturmiljöplanens inverkan på miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* förväntas vara positiv. Målet syftar till att skydda jordbrukslandskapets värde för biologisk- och livsmedelsproduktion men också bevara kulturmiljöerna. I kulturmiljöplanen lyfts detta framför allt fram genom hur placering av byggnader i landskapet ska ske för att inte bryta mot traditioner eller försämma förutsättningarna för jordbruket.

HÅLLBAR UTVECKLING

Ekonomisk

Ekonomiskt sett kan kulturmiljöplanen både få negativa och positiva konsekvenser. Kostnaderna för restaurering kan bli höga men å andra sidan kan planen också hjälpa till att bevara kommunens karaktär vilket är viktigt för turismen och kommunens varumärke.

Ekologisk

Kulturmiljöplanen kan ekologiskt sett ha en positiv effekt. Den tar vara på den byggda miljö och samhällsstrukturer som finns vilket är resurseffektivt men kan också få positiva effekter genom att gamla metoder och hantverk uppmärksammas. Dessa metoder är ofta bättre ur ett miljömässigt perspektiv som exempelvis traditionella färger utan plast och kemikalier.

Social

Kulturmiljön är viktig för kommunens identitet och invånarnas sammanhållning och genom att kulturmiljöplanen bevarande och utvecklingstankar kan invånarna också i fortsättningen lätt se sin egen roll i ett historiskt perspektiv. En stimulerande miljö är också viktigt för konstnärligheten och kreativiteten.

SÖDERKÖPINGS DELMÅL ETIK ESTETIK

Etik

Kulturmiljöplanen är ett sätt att nå målet om etisk hållbarhet, alltså att kommunorganisationen ska vara konsekvent och rättvis samt att likhetsprincipen ska gälla alla. Genom kulturmiljöplanen finns ett aktuellt material som blir tillgängligt för både tjänstemän och allmänhet vilket gör det lättare att vara konsekvent och rättvis.

Estetik

Byggnaderna som kulturmiljöplanen vill skydda och utveckla har ofta höga antikvarisk och arkitektonisk kvalitet vilket är viktigt ur ett estetiskt perspektiv. Kommunens delmål om en estetisk hållbarhet bygger på uppfattningen att Söderköping är en plats för ett gott liv med varaktiga miljöer som sköts på ett sätt som gör att de kommer att finnas kvar för kommande generationer. Kulturmiljöplanen kommer hjälpa till att uppfylla detta delmål.

RIKSINTRESSEN

Kulturmiljövården

- Riksintressen för kulturmiljövården kommer att påverkas positivt av kulturmiljöplanen då den syftar till att bevara och utveckla dessa miljöer.

Naturvård

Riksintressen för naturvården som finns i Söderköpings kommun är exempelvis Ramunderberget, Passådalen och Gårdeby. Kulturmiljöplanen kommer inte påverka de riksintressen för naturvård som finns negativt.

Friluftsliv och turism

Göta Kanal är riksintresse både för kulturmiljövården och för friluftsliv och turism. Genom att vårda kulturmiljöerna förbättras också förutsättningarna för friluftsliv och turism.

SAMLAD BEDÖMNING

Kulturmiljöplanen kommer att få en positiv miljöpåverkan både ur ett lokalt perspektiv som ur ett globalt. Att de kulturhistoriska byggnaderna fortsätter användas är både resurseffektivt och vårdade byggnader ger bättre sociala och kulturella miljöer.

LISTA ÖVER KULTURPLANENS DELAR

Kulturplan del 2 – inventering och planeringsunderlag (Antas av samhällsbyggnadsnämnden)

Förstudie och katalog över kulturmiljöinventeringar

Söderköpings kommun

Samhällsbyggnadsförvaltningen

Söderköpings kommun

614 80 Söderköping

0121-181 00

kommun@soderkoping.se

www.soderkoping.se